

van het theater is de kunst van het vluchtige, het voorbijgaande, van de vlam die een moment opflakert en dan uitdooft. Als betekenis gelijk staat aan hetgeen blijft, hetgeen duurt, dan is theater de kunst van het betekenisloze: iedere voorstelling een vluchtige markering van de scène en dan niets meer.

Het lijkt dan alsof de onmiddellijke ervaring van de toeschouwer het enig mogelijke antwoord is op de vluchtigheid van het theater. Meer dan bij andere kunstvormen wordt in het theater met argwaan gekeken naar het discursieve moment: het moment van het geschreven woord. Het woord dat afstand nodig heeft, en reflectie. Het woord kan het moment van het theater alleen maar herdenken, herdenken, opnieuw denken, opnieuw creëren in een discursieve samenhang. In het schrijven wordt de voorstelling opnieuw gecreëerd, wordt gepoogd de tekens die door de vlammen tot de toeschouwer kwamen, opnieuw op te roepen, niet in hun absolute en enigmatische eenmaligheid, maar in hun betekenisvolle samenhang. De onmiddellijke theaterervaring blijft voor het woord ontoegankelijk; het woord bemiddelt betekenissen en samenhangen.

Maar theater is niet alleen een absoluut nu-moment. Dat nu-moment verhoudt zich altijd tot een toen, een voorheen, een vooraf. Het theater wordt door andere, oudere tijden bewoond. De geboorte van het theater, uit de Dionysos-cultus in het oude Griekenland en uit de Middeleeuwse Paasviering, herbergt de tijd van het ritueel, van de herhaling, van de herdenking (van een offer). Theater is bij uitstek de ruimte waarin het verleden gelijktijdig aanwezig is met het heden. De woorden van oude (klassieke) teksten zijn dragers van een geschiedenis die veel ouder is dan de acteur die de woorden uitspreekt: doorheen zijn articulatie nu klinken die oude tijden door. In de mise en scène van oude teksten wordt het verleden mee geënceneerd, en zijn onzichtbaar, ontastbaar, onvatbaar, onbegrijpbaar alle vorige enseneringen aanwezig. Theater is ook de geschiedenis van de acteur, van zijn lichaam, van zijn incarnaties in verschillende personages, van zijn bewegingen en zijn stembuigingen. Theater is het parcours van een regisseur, van een scenograaf, van een belichter. Eén enkele voorstelling herbergt tientallen geschiedenissen. Geschiedenissen die enkel zichtbaar zijn voor het geheugen dat kijkt.

Dat geheugen is geen erfenis, dat geheugen moet bevochten worden. Dat geheugen is het historisch besef, de traditie waarvan Eliot sprak. Het Vlaamse theater heeft nauwelijks dergelijke geheugens. Zo is er de vrij hardnekkige mythe van de theatervernieuwing in Vlaanderen in het begin van de jaren tachtig. Uiteraard is dat moment een bijzonder moment geweest in de recente Vlaamse theatergeschiedenis, maar het is voorlopig nauwelijks beschreven in zijn historische en maatschappelijke context. Geen enkele vernieuwing gebeurt in een vacuüm: zelfs de meest recente theatergeschiedenis vertoont vele gaten die moeten opgevuld worden met nog niet vertelde verhalen. We moeten snel zijn om een aantal van die verhalen op te tekenen. Geheugens verdwijnen. De Vlaamse theaterrecensenten zijn vaak jong, hun kijkervaring is beperkt en hun geheugens nog kort.

Er zijn vele oorzaken te bedenken waarom de Vlaamse theaterkritiek in een permanente crisis zit. Het beroep van theaterrecensent wordt door de krantenredacties weinig ernstig genomen. Recenseren is vaak een opstap tot een job in het theater zelf. Er wordt in Vlaanderen bijzonder weinig ernstig over theater gepubliceerd, waaruit zou afgeleid kunnen worden dat theater een minder ernstige kunstvorm is dan bijvoorbeeld literatuur of de beeldende kunsten. Er wordt al helemaal niet aan historisch onderzoek gedaan. De universiteiten hebben nauwelijks of geen aandacht voor de opleidingen theaterwetenschap. Er is weinig of geen materiaal voorhanden voor de criticus om zijn 'historisch besef' uit te bouwen. Voor Eliot was dat historisch besef absoluut noodzakelijk voor een dichter wilde hij dichter blijven na zijn vijfentwintigste. Dat geldt in dezelfde mate voor de criticus, en dus ook voor de theatercriticus. Uit hoofde van zijn beroep ziet hij veel theater, veel meer dan de gemiddelde theaterbezoeker. Hij moet het geheugen van de theaterbezoeker zijn, diens historisch besef. Misschien moeten de enkele individuen, de enkele instellingen die zich verantwoordelijk voelen voor dit geheugen, voor de vele geschiedenissen van het Vlaamse theater, zich eens ernstig buigen over dit probleem?

Erwin Jans